

İNGİLTERE’NİN AB İLE İMTİHANI: SİYASAL SÖYLEMLERDE AVRUPA-ŞÜPHECİLİĞİN EVRİMİ VE BREXIT

Doç. Dr. Ebru Canan-Sokullu ¹

Özet

1973 yılında Avrupa Topluluğu’na (AT) üye olan İngiltere’nin 1997’ye kadarki üyelik süreci “tuhaf ortaklık” (*awkward partner*) şeklinde tanımlanmaktadır.² Bu ortaklık temel olarak pragmatik bir oyuncu olarak AT’ye yaklaşan Margaret Thatcher tarafından şekillendirilmiş ve Muhafazakâr hükümetler tarafından da benimsenmiştir.³ Major’ın pragmatik yaklaşımı başbakanlığının son döneminde terk edilmiş ve İngiltere Avrupa Birliği’nin derinleşme sürecine karşı çıkmıştır. Tony Blair, ülke tarihinde AB üyeliği ile ilgili en yapıcı ve destekçi başbakan olarak tanımlanabilir. Blair on yıllık başbakanlığı süresince AB ile daha derinlemesine bütünleşme için pek çok önemli karar aldı. Birliğin 1997-2007 yılları arasında üyelerin üzerinde oydaşamadıkları en sorunlu konularından olan Dış Politika ve Savunma Politikaları hakkında dahi İngiltere’nin Birlik politikalarına yakınlaşması ve hatta öncülük etmesi gerektiğini savundu. 17 Şubat 2017’de yapmış olduğu konuşmasında ülkenin AB’den ayrılması olarak tanımlanan Brexit sürecinin olası olumsuz sonuçlarına işaret eden Blair (referandumun hemen akabinde ivedi bir şekilde Brexit taraftarlarının da dikkatini çeken kaygılarına temas ederek) AB’den ayrılmanın doğurabileceği potansiyel

1. Doç. Dr., Bahçeşehir Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi, (ebru.canan@eas.bau.edu.tr).

2. George, S. (1998) *An Awkward Partner: Britain in the European Community* Oxford: Oxford University Press.

3. Bu patriotik pragmatizm Disraeli’nin liderliğinde Muhafazakâr Parti’nin kendisini ulusal kurum ve çıkarları savunan “patriotik parti” olarak tanımlandırmasına dayanır. Lynch, P (1999) *The Politics of Nationhood: Sovereignty, Britishness and Conservative Politics*, Basingstoke: Macmillan Press, s.1-2.

sorunları hatırlatarak tarihi yapıcı ve AB-yanlısı misyonunu da bir kez daha yerine getirmiş oldu. Bu çalışmada İngiltere'nin Avrupa Birliği'ne üyelik süreci siyasi liderlerin AT/AB konusundaki tutum ve yaklaşımları üzerinden değerlendirecek ve aynı şekilde "Brexit" olarak adlandırılan İngiltere'nin Birlik üyeliğinden ayrılma yönündeki referandum süreci ve atında yatan dinamikler siyasi tarihsel etmenlere değinilerek lider tutumları ve yaklaşımları bağlamında incelenecektir.

Anahtar kelimeler: Siyasal söylem, Brexit, tuhaf ortaklık, Avrupa-şüphecilik, Avrupa-heveslilik.

Birleşik Krallık ve Avrupa Topluluğu Üyeliği - 1975 Referandumu Öncesi

Coudenhove-Kalergi 1923'te *Pan-Europa* adlı eserini bastığında "Fransa ve Almanya'nın merkezini temsil edeceği, Sovyetler Birliği'ni komünizm ve Asya'daki mevcudiyetinden, Birleşik Krallığı ise emperyalist çıkarlarından dolayı dışarıda bıraktığı Avrupa devletlerinin bir araya gelerek kurması gerektiği federal bir Avrupa birliği öngörmüştü. Konrad Adenauer, Alcide de Gasperi ve Robert Schuman gibi Avrupa entegrasyonunun kurucu fikir önderleri ütopyik idealistler değillerdi, ulus-devlet otoritesinin yeni bir ulus-üstü siyasal yapı içinde aşındırılmasını desteklemiyorlardı, stratejik ve ekonomik meydan okumaların farkındaydılar ve bu nedenle egemenliğin paylaşıldığı, hukukun üstünlüğünün benimsendiği ve serbest ticaretin özendirileceği bir birlik fikrini savunmaktaydılar. İngiltere bu sürecin dışında kalmayı "ulusal çıkarlar" ve egemenliğin paylaşamayacağı gerekçeleriyle ötelemekteydi.

Entegrasyonun kurucu dokümanları olarak kabul edilen Schuman Deklarasyonu ve Monnet Planı ise tarihte eşi olmayan bir Fransız-Alman yakınlaşmasını ve Avrupa tarihinin en önemli sorunlarından birisi olan "Alman sorunu"nu "ortak pazar" modeli ile çözmeyi planlıyorlardı. Tarih boyunca kendisi Kıta Avrupası'nın ötesinde gören Birleşik Krallık⁴ ise "ulusal egemenlik" kaygılarıyla 1952'de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ile başlayan entegrasyon sürecinden özellikle uzak durmuştu. İngiltere için Avrupa Topluluğu (AT) özünde Fransız Başkanı de Gaulle'ün Fransa'nın ekonomik çıkarlarına hizmet etmesi gereken korumacı bir blok olarak kabul ediliyordu. Ortak pazarın tesis edilmesi, serbest ticaret alanlarının ortadan kaldırılması ve Topluluğun liberal ticari politikalarının oluşturulması Fransız çıkarlarına hizmet edecekti ve bu İngiltere tarafından kabul edilemezdi. Keza Anglo-Sakson'cu komplo teorilerine itibar eden de Gaulist Fransa açısından da İn-

4. Bu çalışmada Birleşik Krallık ve İngiltere dönüşümlü olarak aynı anlama gelecek şekilde kullanılmaktadır.

giltere'nin Topluluğa olası üyeliği kabul edilemezdi çünkü İngiltere vasıtasıyla Amerika'nın Avrupa kıtası için Büyük Dizaynı çerçevesinde Amerikan çıkarları Avrupa kıtasına nüfuz ettirilecek, federal Avrupa fikri gerçekleştirilemeyecekti. Bu kaygıların hüküm sürdüğü bir dönemde İngiltere Başbakanı Macmillan AT'ye üyelik başvurusu yaptı (1961). Bu başvurunun nedenleri arasında Camps'ın (1964) ifade ettiği gibi Kennedy hükümetinin desteği, Young'ın iddia ettiği gibi İngiltere'nin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılar, ve George'un öne sürdüğü gibi Fransa'nın Kıta Avrupası'nı domine ederek bölgesel bir ittifaka dönüştürmek istemesine karşı stratejik nedenler sayılabilir.⁵

De Gaulle'ün yoğun muhalefeti doğrultusunda 1961 başvurusu kabul edilmeyen İngiltere, Sterlin'in rezerv para birimi olmasını sürdürebilmek için sermaye kontrollerini sıkılaştıran İngiltere IMF'den finansal destek istemekle kalmayıp 1967'de ikinci kez Topluluğa üye olmak için başvurdu.⁶ İkinci başvuru öncelikli olarak ekonomik nedenlerle gerekliydi. Başbakan Wilson ile de Gaulle'ün ilişkileri de Gaulle'ün önceki dönem İngiliz hükümetleriyle ilişkilerine göre nispeten ılımlı olsa da İngiltere'nin üyeliği stratejik olarak Fransa'nın çıkarları ile uyumuyordu. De Gaulle için pan-Avrupacı ekonomik ve güvenlik örgütlenmesi Amerikan çıkarlarının - ve dolayısıyla İngiltere'nin - Kıta Avrupası'ndan uzak tutulmasını gerekli kılıyordu. İngiltere'nin ikinci başvurusu da bu kaygılar nedeniyle ikinci kez Fransız vetosu yüzünden reddedildi.

De Gaulle'ün başkanlıktan istifası İngiltere'nin AT üyeliğinin de önünü açıyordu. Yerine gelen başkan Pompidou "İngiliz sorunu" konusunda daha ılımlıydı ve hatta İngiltere'yi üyelik için cesa-

5. Camps, M. (1964) Britain and the European Community 1955-1963 Oxford: Oxford University Press; Young, G. W. (1993) Britain and European Unity 1945-1992 London: Macmillan; George, S. (1991) Britain and European Integration since 1945 Oxford: Blackwell Publishing.

6. Dinan, D. (2004) Europe Recast: A History of European Union Houndmills: Palgrave Macmillan.

retlendirmektedir.⁷ 1970'lerin başında AT'ye üyelik sadece cazip değil aynı zamanda ekonomik bir gereklilikti İngiltere açısından. Öyle ki, İngiliz Bağımsız Devletler Topluluğu (*Commonwealth*) İngiltere'nin küresel rekabet gücünü yavaşlatırken İngiltere'nin kişi başına düşen milli geliri AT'nin yaklaşık yüzde 10 altında idi ve Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi'nin (*European Free Trade Association - EFTA*) karşısında rekabet edemediği Topluluk İngiltere için gerekliydi. Başbakan Heath'in de ifade ettiği gibi Topluluk üyesi olmak İngiltere'yi "sadece Avrupa'da değil dünyanın her yerinde yeni pazarlara ulaşmak için daha etkili ve rekabet gücü yüksek bir ülke" yapacaktı.⁸ İngiltere 1973'te AT'ye üye olduğunda üyelik için referanduma gitmeyen tek aday ülkeydi.⁹ Üye olduktan sonra ise yeni hükümet seçim kampanyaları sırasında söz verdiği üzere AT üyeliğini referanduma götürdüğünde (1975) İngilizlerin yüzde 67,2'si üyeliği destekliyordu.¹⁰ 1975 referandumu İngiltere'de AT üyeliğinin sorgulandığı ilk referandumdu. Referandumun olumlu sonucuna rağmen 1973-1989 arasında Topluluğun üyesi diğer ülkelerle kıyaslandığında ortalama desteğin en düşük olduğu üye devlet Birleşik Krallıktı.¹¹

7. 1970ler uluslararası ekonomi ve finans dengeleri açısından sıkıntılı başlamıştı. Bretton Woods sistemi çökmek üzereydi, 1973 Petrol Krizi 1980 yılı itibarıyla tamamlanması planlanan Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliği planlarını zorunlu olarak değiştirmiş, Batı Avrupa ülkelerinden görülen resesyon, sürekli artan işsizlik ve enflasyon Topluluk politikalarında da yeniden bir gözden geçirme gerekliliğini doğurmuştu. Benzer sorunların görüldüğü İngiltere ekonomik bir reçete olarak AT'ye bir kez daha başvurdu.

8. Bkz. BBC, "1973: Britain joins the EEC" http://news.bbc.co.uk/onthisday/hi/dates/stories/january/1/newsid_2459000/2459167.stm (erişim tarihi 12 Şubat 2017).

9. 1973'te İrlanda, ve Danimarka AT'ye üye olmuş ve üyelik referandumunda olumlu oy çoğunluğu alınmıştı iki ülkede. Aynı genişleme sürecinde aday olan Norveç referandum sonucunda üyelik Kabul edilmediği için AT'ye üye olmadı.

10. Birleşik Krallık içinde Topluluk üyeliğini en çok destekleyenler referandum sonuçlarına bakıldığında İngiltere ve Galler bölgelerinde yoğunlaşırken, Kuzey İrlanda ve İskoçya'da evet ve hayır oyu verenlerin oranları birbirlerine çok yakındı. Bkz. The Guardian (7 Temmuz 1975) <http://static.guim.co.uk/sys-images/Guardian/Pix/pictures/2015/6/3/1433346595960/Voting-7-June-1975-009.jpg> (erişim tarihi 12 Şubat 2017).

11. Eichenberg, R. C. ve R. J. Dalton (1993) "Europeans and the European Commu-

Thatcherizm ve sonrası: Tuhaf Ortaklıktan Avrupa'nın Kalbine Yolculuk

Margaret Thatcher AT şüpheciligi konusunda İngiliz siyasetinin -tek olmasa da- en etkili liderlerinden birisi oldu. Thatcher'in başbakanlığı süresince sergilediği Avrupa-şüpheciligi aslında oldukça pragmatik nedenlere dayandırılabilir.¹²

Thatcher dönemi Topluluk'la ilişkiler üç evrede incelenebilir. 1979'dan 1984 Fontainebleau Avrupa Konseyi Zirvesi'ne kadar süren birinci evrede Thatcher İngiltere'nin Topluluk bütçesine katılım harcamalarının azaltulmasını savundu. "İngiliz Bütçe Sorunu" (*British Budgetary Question*) olarak adlandırılan meselenin odağında İngiltere'nin Batı Almanya'dan sonra Topluluk bütçesine en büyük katkıyı yapan üye oluşu - yaklaşık £1 milyar net ödeme - ve bu durumun Batı Almanya'dan daha dar bir ulusal bütçeye sahip İngiltere için asimetrik bir ödeme dengesi yaratıyor oluşu yatıyordu. Sorunlu ilişkilerin ikinci evresi Fontainebleau Zirvesi'ni takiben 1985 Lüksemburg Avrupa Konseyi'ne kadar sürecek olan evredir. Lüksemburg Zirvesi Tek Avrupa Senedi'nin (TAS) imzalandığı zirve olması sebebiyle serbest dolaşımın önündeki tüm engellerin kaldırılacağı önemli bir dönüm noktasıdır. İngiltere'nin Avrupa entegrasyonu ile ilgili en temel sorunlarının biri olan serbest dolaşım konusu Thatcher tarafından tahmin edilenin aksine büyük bir sorun haline getirilmemiştir, zira 1983 seçimlerinde bir kez daha başbakan seçilen Thatcher için TAS'ın kabul edilmesinde Birleşik Krallığın oynadığı aktif ve pragmatik rol Topluluk politikalarına temel yön verici üye olarak bilinen Fransa'nın karşısında Birleşik Krallığın kuvvetli bir rakip olduğunu ispat edecektir.¹³ Sened vasıtasıyla İngiltere, Avrupa ekonomik bölgesini domine edebileceğini öngörürken öte yandan

nity: The Dynamics of Public Support for European Integration" International Organization47 (4): 507-534, 518.

12. Budge, I. vd. (1998), *The New British Politics*, Harlow: Addison Wesley Longman, s:508.

13. Lynch 1999:68.

bu yeni süreç İngiliz “egemenliği” sorununu tekrar gündeme getirecektir. Ortak para birimi, Avrupa Merkez Bankası, vergi uyum süreci, Avrupa Sosyal Şart’ının kabul edilmesi, Schengen vize rejimi gibi daha derinlemesine entegrasyon sürecinin önünü açan TAS sonrası süreç Thatcher’ın başbakanlığının üçüncü evresine denk gelir. Özellikle nihai bir “siyasi birliği” işaret eden Delors Raporu’nun kabul edildiği bu evrede Thatcher giderek artan bir şekilde Avrupa şüpheli bir siyasi üslup benimser.¹⁴

John Major 1990 yılında Başbakan olduğunda üzerine eğileceği temel konulardan bir tanesi İngiltere’nin AT üyeliğinin tekrar gözden geçirilmesi ve tercihen daha fazla İngiltere eksenli bir AT’ye dönüşürebilmektir. Major Konrad Adenauer Enstitüsü’ndeki konuşmasında (Bonn, 11 Mart 1991) “İngiltere AT’nin kalbi olmalıdır” derken aslında Avrupa entegrasyonu konusundaki yaklaşımı iki çekinceye dayandırılır. Britanya Avrupa bütünleşmesini destekler, fakat bu demek değildir ki ulusal kurumların yerine AT kurumlarının geçmesi de desteklenmektedir. Leiden Üniversitesi’nde verdiği ‘William and Mary’ konuşmasında (7 Eylül 1994) bu görüşünü şu şekilde ifade eder: “Ulus-devlet Avrupa’daki esas siyasi birimdir ve Avrupa Birliği (AB) devletlerin bir araya gelerek oluşturduğu bir kuruluştur ve demokratik meşruiyetinin kaynağı ulusal parlamentolardır”. Özellikle Maastricht Antlaşması sonrası dönemde Major AB’ye yönelik ılımlı tutumunu terk ettiğinde Birlik’te kalmayı siyasi ve ekonomik çekincelere bağlı kılacaktır.

Maastricht Anlaşması sürecinde İngiltere’nin egemenliğinin ne pahasına olursa olsun Birlik karşısında korunması gerekliliği Major tarafından daha sık vurgulanmaya başlar. Anlaşmayı imzalamış olmasına rağmen İngiltere’nin “ulusal çıkarları ve egemenliği” Major yönetiminin Birlik politikalarına ve kararlara daha fazla çekince

14. Başbakan Thatcher AT’de artan derinleşmeye karşıdır ve özellikle bu konuda Kohl ve Mitterand’la keskin görüş ayrılıkları vardır. Bkz. Bulmer, I (2000) “European Policy: Fresh Start or False Dawn?”, Coates, D. ve P. Lawler (der.) *New Labour in Power*, Manchester: Manchester University Press, ss: 240-54.

koymasına neden olur. Özellikle ortak para birimine geçiş, Avrupa Ordusu kurulma fikri ve Birlik vatandaşlığı çekincelerin en kuvvetle konulduğu alanlardır ki örneğin Avrupa Ekonomik ve Parasal Birliği'ne (EPB) dâhil olmaması konusunda ulusal çıkarların korunmuş olması Maastricht Antlaşması 11 no'lu Protokol'ünde şu şekilde ifade edilmiştir: "Birleşik Krallık EPB'nin üçüncü aşamasına dâhil olması kendi hükümet ve Parlamento'sunun ayrı bir kararı olmadan gerçekleşemez".¹⁵ Dönemin Savunma Bakanı Portillo, 6 Ekim 1995'te Muhafazakâr Parti Yıllık Kongresi'nde AB'nin Ortak Dış ve Güvenlik Politikası, ve özellikle de Avrupa Ordusu kurulması fikrine "Avrupa'nın savunması AB'den daha fazlasını içeriyor: Norveç, Doğu ve Orta Avrupa ülkeleri, Türkiye ve Rusya... John Major, Başbakanlığı süresince, bu ülkenin dış ve güvenlik politikalarını AB Bakanlar Konseyi'nde alınan çoğunluk oyuna göre belirlemeyecektir."¹⁶ Bu minvalde Major dönemi AB ile ilişkilerde krizli bir şekilde sonlanır. Birinci kriz olan Ortak Balıkçılık politikası kapsamında İngiltere'ye ayrılan kotaların daraltılması, ikinci ve daha çözümsüz kriz ise olan AB Komisyonu'nun İngiliz et ürünlerini "deli dana hastalığı" nedeniyle satışını yasaklaması ile baş gösterir. Böylece Major "Avrupa'nın kalbinde İngiltere" tutumunu terk ederek Avrupa-karşıtlığını daha sıklıkla dile getirmeye başlar.¹⁷

Maastricht Antlaşması Muhafazakâr Parti içinde görüş ayrılıklarına neden olmuştu. Daha radikal olan parti üyeleri Major hükümetinin İngiltere'nin egemenlik hakkını tamamıyla AB'ye delege ettiğini ileri sürerek hükümeti eleştirirken, Major destekçileri başka bir alternatif bulunmadığını zira Avrupa'daki diğer ülkelerde de revaçta olan sol görüşlü partiler gibi Avrupa-destekçi söylemleriyle İngiliz kamuoyunda daha fazla destek görmeye başlayan İşçi Partisi karşı-

15. 1 Ocak 1999 itibarıyla yürürlüğe giren üçüncü aşamada döviz kurunun daimi olarak sabitlenmesi ve dış döviz piyasalarında ve elektronik ödemelerde kullanılmak üzere ortak para biriminin yürürlüğe koyulmuş ve Euro kullanılmaya başlanmıştır.

16. Conservative Party News, Press Office, Conservative Central Office, Ekim 1995.

17. Bulmer, I. (2001), "Britain and European Integration" Jones, B. vd. (der) Politics UK Harlow: Pedison Educaiton Limited, ss: 653-79, 675-8.

sında Muhafazakârlar'ın popülaritesini başka türlü devamlı kılmanın bir yolu olmadığını düşünmektedir. Her ne kadar Major 1997 seçimlerinde “İngiltere'nin çıkarlarını savunmanın en doğru yolu AB üzerinden geçer” söylemini tekrarlasa da seçimleri İşçi Partisi kazanır.

Tony Blair - o döneme kadar Başbakan Heath hariç - İngiliz siyasetinde en Avrupa-heveslisi (“*Euro-enthusiast*”) başbakan olarak göreve geldiğinde Blair'in “yeni” İşçi Partisi'nin seçimleri kazanması sadece İngilizleri değil dönemin AB üyesi ülkelerindeki pek çok yönetimi de sevindirdi.¹⁸ İşçi Partisi'nin AB ile ilişkiler konusunda yaklaşımı iki eksenliydi. Blair Federal Avrupa fikrine karşı çıkarken üye devletlerin tek başlarına başaramayacağı pek çok siyasi sorunu AB vasıtasıyla başarabildiklerini de dile getirdi. İkinci olarak, özellikle Blair hükümeti AB'yi bir tehditten çok fırsat olarak kabul ediyordu, özellikle İngiltere'nin lideri olacağı bir AB planını. Dış İşleri Bakanı Robin Cook, Blair'in “yapıcı etkileşim” (“*constructivist engagement*”) yaklaşımı ile Major'ın çatışmacı tutumununun terk edildiğini dile getiriyordu. “Yeni İşçi Partisi, Yeni Britanya” sloganıyla Blair'in taahhütleri öncelikli olarak tek para birimine dâhil olmak ve ikinci olarak da AB'nin İngiltere'nin öncülüğünde yeniden şekillendirileceği idi.¹⁹ İç siyasette “Üçüncü Yol” olarak tanımlanan bu yaklaşım özellikle vurgulanan hususlar öncelikli olarak para politikalarıyla ve vergi sistemi ile ilintiliydi. Aynı dönemde AB tarafında ise Amsterdam Antlaşması imzalanmış, buna göre Komisyon Başkanı'nın ve Avrupa Parlamentosu'nun yetkileri artırılarak ve özellikle dış ve güvenlik politikalarında daha fazla ortak hareket etmeyi öngören düzenlemeler yapılarak daha da derinleşecek bir siyasi birlik sağlanmaya çalışılmıştı. Blair 24 Mart 1998'de Fransız Ulusal Meclisi'nde yaptığı konuşmada “güç merkezden uzaklaştırılmalı... ”

18. Fransa Dış İşleri Bakanı bunu “İngiliz şüpheciliğini silip süpüren” başarı olarak tanımlarken, Alman Şansölyesi Helmut Kohl “zafer olarak kabul edilmesi gereken bu başarı tüm Avrupa-şüpheciler için bir ders niteliğinde” şeklinde tanımlamıştır (Helm S., *The Independent*, 3 Mayıs 1997, Erişim tarihi 14 Şubat 2017).

19. Bulmer 2000: 243-4, Bulmer 2001: 673.

İngiltere'nin geleceği Avrupa ile tam ortaklıktadır... Avrupa-şüpheci ("Euro-sceptic") yaklaşımdan vazgeçmeliyiz. Avrupa'nın inşası ortak pazara teknik olarak adanmışlığın ötesinde topluluğa siyasi olarak bağlanmayı gerektirir" derken Üçüncü Yol'un entegrasyonist/bütünlüşmeci söylemini de ortaya koyuyordu.

Fakat Blair'in nitelikli çoğunluk oylamasının genişletilmesi, Konsey'in kabul ettiği vergi uyumu politikası, sınırların kontrolü, Komisyon ve Avrupa Adalet Divanı yetkilerin artırılması ve NATO konularında çekinceli bir tutum içinde olmasına rağmen, özellikle Ortak Tarım Politikası ve Sosyal Fasil ("Social chapter") - işçi hakları ile ilgili - ile ilgili reform önerilerini desteklerken 2000 yılında Belçika'da yaptığı bir konuşmada Üçüncü Yol'un entegrasyonist yaklaşımını bir kez daha tekrarladı:

"Avrupa ile Mayıs 1997'den bu yana ilişkilerimizde esaslı bir değişim var. İngiltere tüm yeni girişimlere tamamiyle katılım gösterdi: ekonomik reform, savunma ve dış politika, kurumsal değişim ve genişleme, göç ve suç. Her birine esaslı ve açık bir katkıda bulundu."²⁰

1997'de İşçi Partisi seçimleri kazandıktan sonra John Major'dan oldukça farklı olarak yapıcı bir Avrupa politikası izlemeye başladı. Bundan sonra İşçi Partisi hükümetlerinin ortak politikası İngiltere Avrupa Birliği içinde liderlik koltuğunu kaptırmamak üzere aktif bir siyasi varlık göstermek olacaktı. Bu Yeni İşçi Partisi projesi modernizasyon ve değişimi öngörmekteydi. Bu dönem kendi içinde üç Blair (1997-2001; 2001-2005; ve 2005-2007) ve bir Brown hükümeti (2007-2010) dönemini kapsar ve her bir dönem kendi içinde İngiltere'nin Avrupa politikaları bağlamında dikkatli bir inceleme gerektirir.

İşçi Partisi'nin Avrupa yanlısı siyasi söylemi 1990larda artiküle olmaya başlar öyle ki bu dönemde yaşanan bir takım gelişmeler

20. Başbakan Tony Blair'in Ghent Şehir Meclisinde yaptığı 23 Şubat 2000 tarihli konuşma.

bu değişimin tetikleyicisi olmuşlardır. Örneğin, üyelikten ayrılan bazı partililer Sosyal Demokrat Partiyi kurar ve Liberaller ile ittifak yaparlar, sendikalar AT'yi desteklemeye doğru yön değiştirir, Muhafazakârlar arasında Major'un Thatcher'a kıyasla "görece" Avrupa-destekçi tutumunun yarattığı rahatsızlık, sosyalizmin "başarısız" bir model olduğunun anlaşılması ve AT'deki ekonomik ve siyasi birliğe doğru gelişmeler ve bunların kısa dönemde izlenen olumlu sonuçları İşçi Partisi'ni özünde "pragmatik" nedenlerden dolayı Avrupa-yanlısı bir retorik geliştirmeye yöneltmiştir. 1995 yılında Chatham House'da yaptığı bir konuşmada bu pragmatik dönüşümü Blair'in veddiği mesajda da gözlenebilir: "İngiltere'nin küresel gücü AB içindeki etkisine bağlıdır".²¹

Blair'in 1997-2001 yılları arasındaki ilk döneminin önemli gündem maddeleri tek para birimine geçiş ile ilgili referandum yapılması ve AB içinde bir reformun öncülüğünü yürütmektir - ki ikinci hedef 1998'de İngiltere'nin AB dönem başkanlığı sırasında önemli ölçüde gerçekleştirilse de İngiltere'nin tek para birimine geçmeyi reddetmesi AB liderliği konusunda da ciddi bir engel ortaya çıkmıştır. Buna rağmen çevre politikaları, Kyoto Sözleşmesi'nin yürürlüğe sokulması ve ekonomik reform ve rekabet politikalarıyla ilgili başlatılan Cardiff süreci İşçi Partisi hükümetinin başarılı bir "yapıcı AB politikası"nın sonuçları arasında kabul edilmelidir. Bu örnekler AB dönem başkanlığı sırasında 2004 genişlemesinin önünü açan düzenlemelere de inisiyatif göstermesinden dolayı son derece önemlidir.

Blair hükümetinin ikinci dönemi ilk dönem izlediği ve başarılı olduğu yapıcı AB politikaları açısından nispeten zor bir dönem olacaktır. Bu dönem ortaya konan AB söylemi AB'nin ekonomik olarak daha rekabetçi olması gerektiği, genişlemenin desteklediği ve NATO'nun müdahil olmayı tercih etmediği durumlar olasılığına karşı AB'nin savunma kapasite ve yeteneklerinin daha güçlendiril-

21. Blair, "Britain in Europe" 5 Nisan 1995 tarihli Royal Institute of International Affairs, Chatham House konuşması.

mesine odaklanmaktadır. Bu hedefler doğrultusunda kabinedeki AB-karşıtı üyelerin yerine daha ılımlı üyeler getirilmiştir (örneğin, Dış İşleri Bakanı Straw'ın atanması gibi). 2001 ile 2005 yılları arasında denk gelen bu dönem özellikle uluslararası konjonktür düşünüldüğünde bölünmelerin ve kutuplaşmaların daha keskinleştiği bir dönem olacaktır, özellikle sınır ötesi askeri operasyonlar (Afganistan ve Irak savaşı) ve bunların karşısından AB'nin kendini nerede ve nasıl konumlandıracağı İngiltere'nin liderliği açısından önemli fırsatlar ortaya koyabilir (ör. daha Atlantikçi bir Avrupa içinde liderlik, "Eski-Yeni Avrupa" ekseninde Fransa ya da Almanya karşısında Avrupa'nın çekim kuvvetinin İngiltere'ye kaydırılabilmesi gibi). Tüm çabalara rağmen Blair hükümeti gerek içerde gerekse dışarıda popülaritesinin azalmasının önüne geçememiştir. Irak Savaşı konusundaki tutumu ve Bush hükümetine verilen kayıtsız destek ve hatta bu doğrultuda St. Malo Konferansı'nda Atlantikçi mesajların daha hissedilen bir şekilde verilmesi bu kaybın önemli nedenleri arasında gösterilebilir.

Tony Blair'in üçüncü döneminin ilk gündem maddesi bir önceki dönemden devrolan AB Anayasası referandumu idi. 2004 yılında imzalandıktan sonra üye ülkelerde onaylanması öngörülen Avrupa Birliği Anayasası Hollanda ve Fransa'da halkoylamalarında reddedilince 2006 yılında İngiltere'de de gerçekleştirilmesi planlanan referandum iptal edildi.²² İkinci gündem maddesi ekonomik reformlardı.

Bu dönemde AB üyeliği ile ilgili kamuoyunda gözlenen olumsuz

22. AB-karşıtı Muhafazakâr Parti üyeleri İngiltere'nin AB'den ayrılması gerektiği yolunda siyasi gündem oluşturmuşlardı. Muhafazakâr Parti 1973'te İngiltere'yi Topluluğa üye yapmışlarsa da Thatcher ve Major hükümetlerinin AT/AB politikalarını eleştirmeye de devam ettiler, öyle ki Parti bu iç muhalefetin de bir sonucu olarak 1997 ve 2001 seçimlerini İşçi Partisi'ne kaybettiler. Aynı muhalefet AB Anayasası'nın referanduma götürülmesini ve ülkedeki AB-karşıtı oylar neticesinde İşçi Partisi'nin hezimet uğraması yolunda çalışmaktaydı. Anketlere göre ortalama on İngilizden dördünün AB'den çıkması gerektiğini tercih ettiğini belirtiyordu, buna göre 2006 yılı ortasında yapılması planlanmış olan AB Anayasası referandumunun da büyük bir hezimet yaratacağına vurgu yapıyordu.

havanın önemli bir belirleyicisi ekonomik verilerdi. Ekonomik olarak kendine yetebilen bir İngiltere'nin AB'ye ihtiyacı olmadığı gibi tam aksine AB İngiltere'nin ekonomik ilerlemesine bir ket olarak kabul ediliyordu. Bu nedenle önceki Muhafazakâr Parti hükümetlerinin aldığı Euro bölgesinin dışında kalma kararı İngiliz para birimi pound'u güçlendirmişti ve bu AB-karşıtlığı için önemi bir göstereydi. Gündemin diğer maddeleri önceki dönemlerde sıklıkla vurgulanan, Avrupa savunma işbirliğinin artırılması, Euro ile ilgili politikanın devamlılığı ve genişleme stratejileriydi (ör. Türkiye ve Balkan ülkelerinin üyeliklerinin desteklenmesi). Özellikle ülke içindeki muhalefetin kırmızı çizgi olarak tanımladığı Euro düzenlemeleri ve Lisbon Antlaşması'nın öngördüğü "daha derin bir AB"ye doğru gidişat Blair hükümetine daha fazla eleştirinin yöneltilmesini neden oldu ve hükümette kalma süresini tamamlamadan Blair başbakanlıktan ayrılma kararı aldı.²³

Gordon Brown 2007'de başbakan olduktan kısa bir süre İşçi Partisi önemli ölçüde seçmen desteğini yitirmeye başladı. Brown hükümeti kendinden önceki tüm yakın dönem hükümetlerin karşılaştığı temel sorunla yüz yüze kalır: "İngiltere'nin AB politikaları nasıl bir seyir izleyecek? Tuhaf ortak İngiltere mi, pragmatik oyuncu olan bir İngiltere mi, yoksa Avrupa'nın kalbinde bir İngiltere mi?"²⁴ Brown'ın AB gündemi özellikle finansal ve ekonomik konulara yoğunlaşmıştır. AB Bütçesi'ne yapılacak katkıların tekrar gözden geçirilmesinde ve vergi politikalarında oybirliği kuralının benimsenmesi gerekliliği konularında gösterdiği olumsuz tutum Brown'ın Blair'e göre daha az yapıcı bir Avrupa stratejisi benimsediğini göstermekteydi. Bu tutumundan ötürü Brown'ın başbakanlığında İngiltere tekrar - Major'ın son dönemlerinde gözlenen AB ile yeni

23. Bir grup bakan ve milletvekili Tony Blair'in başbakanlığı Grdon Brown'a bırakmasını istediklerini ifade eden bir mektup yazmaları parti içi ve darbe olarak kabul edilir. Bkz. Assinder, N. "Why is Tony Blair stepping down?" 27 Haziran 2007, http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_politics/6238194.stm (Erişim Tarihi 18 Şubat 2017).

24. O'Donnell, C.M ve R. Whitman (2007) "European Policy under Gordon Brown: Perspectives on a Future Prime Minister" *International Affairs* 83(2): 253-72, s. 254.

projeler geliştirmekte ve işbirliği alanları amaktaki isteksizlik ve bazı AB politikalarının da engellenmesi olarak tanımlanan “tuhaf ortak” olarak tanımlanacaktı.

Başbakan Brown’a göre AB “içe kapalı ve korumacı bir ticari blok-tur ve kendin uluslararası sistemdeki değişime adapte etmeli ve esnek ve yenilikçi “küresel bir Avrupa” olmalıdır.²⁵ Gordon Brown “Küresel Avrupa- Tam istihdam Avrupası” raporunda dile getirdiği bu yaklaşımıyla tekrar ekonomi-temelli Avrupa yaklaşımını da diriltmiştir.²⁶ Buna göre AB’nin yapısal, reformları, düzenleyici reformları, ticaret politikasını, bütçe düzenlemelerini daha az kısıtlayıcı ve koruyucu olacak şekilde düzenlemelidir ki aksi takdirde “Küresel Avrupa, Küresel İngiltere” hedefi de gerçekleştirilemez. Bu tutum ekseninde aslında Brexit’in temellerinin Brown tarafından atıldığı ifade edilirse yanlış olmaz.

Öte yandan Brown’ın diğer bazı politikalar söz konusu olduğunda aslında AB konusunda stratejik pragmatik bir tutumu olduğu da kabul edilebilir. Çevre güvenliği pragmatik ele alınan konulardan bir tanesiydi, çevre ve iklim değişikliğinin küresel kurumlarla çok taraflılık çerçevesinde ele alınması gerektiğini ifade ederken - AB iklim değişikliği ile mücadelede global düzeyde en etkin ve aktif aktörlerden birisi olan - AB’ye atıfta bulunmayan Brown’ın bu konuyu elektoral bir taktik olarak kullandığı tartışıldı. Çünkü konuyu farklı platformlarda gündeme getirdiğinde konuyla ilgili küresel düzenlemelerin yapılmasında İngiltere’nin oynadığı ve oynamaya devam edeceği liderlik rolü ön planda tutuluyordu. Aynı şekilde AB’yle işbirliği içinde koordineli olarak yürütölen ulusal güvenlik ve iç güvenlik konuları söz konusu olduğunda AB’den bağımsız hareket eden bir İngiltere söylemi benimsenmişti. Özellikle, terörle mücadele örneğinde tamamen ulusal öncelikler doğrultusunda kararlar alındığını dile getirdiği konuşmasında ulusal egemenlik ko-

25. O’Donnell ve Whitman (2007: 255).

26. Brown, G. (2005) Global Europe: Full-Employment Europe webarchive.nationalarchives.gov.uk/.../global_europe_1310

nusunda kaygıları olan AB-karşıtı İngiliz seçmenin desteğini alma-ya yönelik pragmatik taktiğin uygulanmaya devam ettiği izlenimi veriliyordu.²⁷

Son olarak Blair'in öncülüğünde şekillenen "Avrupa'nın kalbindeki İngiltere" yaklaşımı Brown döneminde kendisini Euro tartışmaları üzerinden hissettirdi. Bütünleşme taraftarı İngilizlere göre İngiltere Euro bölgesinin dışında kaldığı müddetçe Avrupa'nın kalbine yerleşmezdi. Fakat Brown bu yaklaşımı ne açıkça benimsedi ne de açıkça reddetti. Öyle ki, Brady'nin ileri sürdüğü gibi "Brown Avrupa şüpheli seçmeni ve sermayedarları kazanmak adına Euro'yu gömmüştü".²⁸ Buna karşılık Brown, dış politika'da Avrupa'yı daha önemsiyordu. Çok taraflılığı destekleyen Brown her ne kadar dış politikada ulusal güvenlik çıkarlarını göz ardı etmiyorsa da Avro-Atlantisist bir dış politika düzlemi öngörmekle birlikte George W. Bush'un müttefikliğindense, örneğin Orta Doğu'da ya da Afrika'da AB'nin dış politik tercihlerinin daha önemli olduğunu ve İngiltere'nin öncelikleriyle örtüştüğünü vurgulamayı tercih ediyordu.²⁹

"Yeni" İşçi Partisi dönemi AB politikaları ve entegrasyon yaklaşımı sadece Major ve öncesindeki Muhafazakâr Parti hükümetleriyle değil aynı zamanda o dönemde muhalefette olan eski İşçi Partisi'nin çizgisinden de ayrıldı. Ayrıca Blair ve Brown hükümetleri de kendi içinde farklılaşmalar bu ayrışmanın nedenleri uluslararası konjuktur, AB'nin kendi iç dinamikleri ve özellikle de İngiliz siyasi

27. Brown, G. "Meeting the terrorist challenge" Chatham House, Londra, 10Ekim 2006 http://www.hm-treasury.gov.uk/newsroom_and_speeches/press/2006/press_72_o6.cfm (Erişim tarihi 19 Şubat 2017)

28. Brady, B. "Brown buries euro to capture sceptic voters" *Scotland on Sunday* 19 Kasım 2006. <http://www.scotsman.com/news/politics/brown-buries-euro-to-capture-sceptic-voters-1-1417039> (Erişim Tarihi 1 Mart 2017). Brady, 2006 yılında yapılan bir araştırmaya göre orta büyüklükteki firmaların Euro'ya verdiği desteğin en düşük seviyede olduğunu ifade ediyordu (2003: yüzde 50, 2004 yüzde 42, 2006: yüzde 35).

29. Smith, J. ve M. Tsatas Julie (2002) *The new bilateralism: the UK's bilateral relations within the EU* (London: The Royal Institute of International Affairs).

iklimindeki değişikliklerden kaynaklandığını gösterdi. Fakat genel olarak Blair'in başbakanlığı ile başlayan dönem boyunca "İngiltere AB'de içerisinde daha az izole duruyordu... AB şekil değiştiriyor ve neo-liberal dönüşüm ve faydacı çok-ulusluluk ekseninde İngiltere'nin tercih ve amaçlarıyla daha uyumlu hale geliyordu".³⁰ Bu İşçi Partisi hükümetlerinin bir başarısı olarak kabul edilse de aslında içerdeki en temel sorun AB konusundaki konsensüsün giderek azalıyor olması idi. 1997 yılında İngiliz kamuoyunda AB'nin "iyi bir şey" olduğunu düşünenlerin oranı yüzde 36, "kötü bir şey" olduğunu düşünenlerinki ise yüzde 26 iken, bu oran 2010 yılında yüzde 21 pozitif yüzde 54 negatif tutum içinde olanlar şeklinde değişmiştir.³¹ İngiltere'de AB'ye duyulan güven yüzde 20 idi ki bu AB üyesi ülkelerde en düşük orandı (AB ortalaması yüzde 43 "güven" idi),³² genel olarak AB'nin imajının olumlu olduğunu sadece yüzde 19'lük bir kısım düşünüyordu.³³Özetle, İşçi Partisi hükümetleri AB konusunda yapıcı politikalar izlemiş olsalar da giderek artan AB-karşıtlığının önüne geçmekte başarılı olamadılar.

Brexit Süreci: Sonun Başlangıcı mı?

Gordon Brown'ın istifasından sonra 2010 yılında David Cameron Muhafazakâr Parti - Liberal Demokrat Parti koalisyon hükümetinin başbakanı oldu. Aslında 1992 seçimlerinden sonra Muhafazakâr Parti'nin aldığı en yüksek oylar 2010 seçiminde kazanıldı. Liberal Demokrat Parti seçim manifestosunda İngiltere'nin AB üyeliğinden çıkması konusunu referanduma götürceğini vaat etmişti. Parlamento'ya giren çok sayıda Muhafazakâr Parti milletvekili özellikle

30. Bulmer, S. (2008) "New Labour and the European Union 1997-2007: A Constructive Partner?" *Working Paper FG 1 German Institute for International and Security Affairs* Berlin: SWP, 14.

31. Flash Eurobarometer No. 318 "Attitudes towards the EU in the UK" analytical report (Kasım 2010), s. 14.

32. Standard Eurobarometer 73 (Mayıs-Ağustos 2010).

33. Standard Eurobarometer 74 (Ağustos 2010)

Avrupa-şüpheli söylemlerle oy kazanmışlardı ve bu görünümüyle yeni nesil daha Avrupa karşıtı bir Parlamento ve hükümet ortaya çıkmıştı. *People's Pledge* adlı hareket kitleleri AB referandumunu konusunda mobilize etmek üzere örgütlendi ve Eylül 2011'de 100.000 imza toplayarak hükümete "halk referandum istiyor" taleplerini iletti.

Muhafazakâr Parti içinde referandum konusu bir bölünme yaratmıştı bir grup Tory (Muhafazakâr) milletvekili referandumu şiddetle savunurken diğer grup ya çekimserdi ya da referandumun zamanlamasının yanlış olduğunu Eurozone bölgesindeki kriz yaklaşırken İngiltere'nin AB ile ilişkilerini tekrar gözden geçirilmesi gerektiğini savunuyordu. Muhafazakâr parti içindeki bu "1990lar nostaljisi"³⁴ şeklinde yorumlanan ayrılma yanlısı oluşuma ve kamuoyunun beklenti ve taleplerine cevaben 2013 yılının Ocak ayında yaptığı konuşmasında verdiği mesaj daha ziyade John Major'ın başbakanlığının başındaki pragmatik ılımlı tonu hatırlatıyordu: "AB ile ilgili temel sorunlar üç başlıkta toplanabilir: Eurozone krizi, Avrupa rekabet gücünün içinde olduğu kriz, ve AB ile Avrupa vatandaşları arasındaki kriz - "demokratik hesap verebilirlik", ki bu özellikle İngiliz seçmeni tarafından son derece eleştiriliyor. Bu nedenle İngiliz halkı AB'yi sorgulayabilir ve "çıkalım" diyebilir. Ben bunu istemem... Eurozone'a dâhil olan ülkeler kendi çıkarlarımızı korumak ve demokratik meşruiyeti güçlendirmek adına değişiklikler yapabiliriz ve bu değişiklikleri de yapmalıyız. Bu AB ilkelelerini reddetmek değildir. Böyle bir esneklik üyeleri birbirine daha da kenetler, ve daha rızaya dayalı bir işbirliği yaratmak merkezden zorlamadan daha kuvvetli bir yapıştırıcı gibidir. ...İngiliz halkına kendilerine çok ufak bir söz ve tercih hakkı ve alanı bırakacak bir Avrupa'yı kabul etmelerini istemek günün birinde seçme hakkı verilmesi durumunda AB'yi reddetme olasılığını güçlendirir. Bu nedenle referandum hakkında olumluyum, böylece konuyla yüz-

34. Landale, J. "The Tories on Europe - 1990s nostalgia?" *BBC News* 22 Ocak 2003, <http://www.bbc.com/news/uk-politics-21148283> (Erişim Tarihi 28 Şubat 2017).

leşeceğiz”.³⁵ Konuşmasında Cameron’ın tanımladığı “daha esnek, koşullara daha kolay ayak uydurabilen, daha açık” bir AB ancak modern zamanların meydan okumalarıyla başa çıkabilir” ki bu Muhafazakâr liderlerin geleneksel stratejik AB yaklaşımının bir devamıdır. Cameron referandumun gerekliliği konusundaki anlayışını ortaya koyuşta netliği referandumun ne zaman ve hangi koşullar altında yapılması ile ilgili aynı net duruşu göstermemiş olması da aynı zamanda Major’ın çekinceli AB görüşlerini yansıtmaktaydı: “Bazıları çözümün hemen yapılacak “kalalım-çıkalım” referandumunda olduğunu iddia ediyor. Buradaki sabırsızlığı anlayabiliyorum fakat bu kararın şü anda alınmasının ne İngiltere ne de Avrupa için doğru olduğunu düşünmüyorum”. Referandum Muhafazakâr Parti’nin 2015 seçimlerini kazanması koşulunda yapılacaktı. Referandum konusu özellikle koalisyon ortakları arasında zaman zaman sıkıntılı durumlara neden olmakla kalmadı Bağımsızlık Partisi lideri Nigel Farage referandumda Brexit’i destekleyeceğini ifade etti. Mayıs 2015 seçimlerini kazanan Cameron 2017 başı itibariyle referandumun yapılmış olacağını ve fakat kendisinin “kalma” yönünde referandum sürecinde kampanya yürüteceğini açıkladı.

Cameron’ın kampanyası egemenlik, göçmenler, ekonomik yönetim, ve Eurozone dışında kalan ülkelerle ilgili düzenlemelerdeki yetki devri ve AB’nin rekabet politikaları konularına odaklanmıőtı. Bu konudaki talepler Avrupa Birliği Referandum Yasası’nda talep edildi. AB üye devlet parlamentolarına daha geniş egemenlik yetkileri tanınmalıydı, bir diğer ifadeyle büyük güçler AB yasamasını bloke edebilecekleri yetkilere kavuşmalıydı. AB’den gelen göçmenlerin yerleşimleri vergi muafiyetleri ve özellikle çocukları için aldıkları yardımların kendi ülkelerine transfer edilmemeleri ve bunlardan faydalanabilmeleri için en az dört yıldır İngiltere’de yaşıyor olmaları koşulunda ısrarcılığı Brüksel’den daha çok Polonya gibi

35. David Cameron’ın 23 Ocak 2013 tarihli konuşması “EU Speech at Bloomberg”. Tam metin için bkz. <https://www.gov.uk/government/speeches/eu-speech-at-bloomberg> (Erişim tarihi 27 Şubat 2017).

üye devletleri endişelendirdi. Cameron AB'nin tek para biriminin Euro olmasını eleştiriyor bu uygulamanın Eurozone dışındaki üye devletler açısından bir dezavantaj olduğunu ileri sürüyordu. Eurozone dışındaki üye devletlere ayrıca finansal birlik düzenlemelerinin empoze edilmesi de reddediliyordu. 2015 sonrası yapılan AB Konseyi zirveleri de Brexit ile ilgili tartışmalara sahne oldu. Özellikle Cameron'ın ulusal parlamentolara daha fazla yetki devri talepleri kabul görünken, Eurozone, göçmenler ve finansal düzenlemeler konusunda AB daha temkinli durmaya devam etti.

23 Haziran 2016'da referandumunda "Sizce Birleşik Krallık Avrupa Birliği üyesi kalmalı mıdır yoksa üyelikten ayrılmalı mıdır?" sorusu oylandı. Kampanya iki muhalif grup arasında sürdü. Bir tarafta İngiltere'nin taleplerinin AB tarafından değerlendirilmesi ve AB'nin İngiltere'nin egemenlik hakkı taleplerinin olumlu yönde dikkate alınması durumunda Birlik içindeki İngiltere'nin daha güçlü olacağı mesajını verecek "kalalım" yönünde oy verecek Brexit karşıtları vardı. Diğer tarafta ise İngiltere'nin üye kalması durumunda egemenlik (siyasi, ekonomik, ve hatta kültürel) haklarından AB lehine tamamen mahrum kalacağını dolayısıyla da daha güçlü bir İngiltere için AB'den çıkılmasını gerektiğini vurgulayan "ayırılma" destekçileri vardı.

Brexit Referandumu Sonrası Siyasi Dinamikler: Gitmek mi Zor Kalmak mı?

Birleşik Krallığın AB üyeliğini sorgulayan ikinci referandum birincisinden 41 yıl sonra 2016'da gerçekleşti ve yüzde 52 oranındaki Brexit destekçilerine karşı halkın yüzde 48'i AB üyeliğine devam edilmesi yönünde oy verdiler. Zaten inişli çıkışlı olan AB üyeliğinin 2016 yılında çıkma yönünde karara götüren süreci hazırlayan iki tarihi gelişme vardır.

1992 yılında imzalanan ve 1999'da EB Ekonomik ve Parasal Birliği'nin yürürlüğe girmesini kararlaştıran Maastricht Antlaşması ve

2004 AB genişlemesidir.³⁶1992 Antlaşması Euro bölgesini gerekli kurumsal altyapı oluşmadan kabul etmiş ve bu eksiklik Yunanistan'daki ekonomik kriz ortaya çıktığında AB'yi telafisi mümkün olmayan bir darboğazın eşiğine getirmişti. İngiliz kamuoyu açısından bu AB'nin yetersizliklerinden ve İngiliz ekonomisi için ortaya koyduğu engellerden sadece bir tanesiydi ve İngiliz kamuoyunda AB-karşıtlığını güçlendiren önemli etmenlerden bir tanesiydi. Brexit kampanyası açısından ise neden AB'den ayrılmanın gerekliliğini de net bir şekilde ortaya koyulmasına yardımcı olacaktı Euro krizi.

Dönemin başbakanı Tony Blair'in de güçlü destekçilerinden birisi olduğu AB'nin genişleme politikası - özellikle de sekiz adet orta ve doğu Avrupa ülkesi ile gerçekleştirilen 2004 genişlemesi Brexit'in önemli gerekçelerinden birisine neden olacaktı. Polonya 2004'te AB üyesi olduğunda kişi başına GSMH'sı 12.830\$ iken İngiltere'de bu oran 33.640 \$ idi. 2015'te2004 genişlemesi sonrasında İngiltere'de yaşamaya başlamış Polonyalılar'ın nüfusu yaklaşık 790.000'di ki bu Krakow'un toplam nüfusundan fazlaydı.³⁷ Her ne kadar göçmenler İngiltere'nin istihdam politikaları açısından artı değer yaratsalar ve İngiliz toplumu yaşlanmakta olan bir toplum olsa da İngiltere doğumlu genç nüfusun işsizlik soruna etkin çözümler üretilemediğinden dolayı göçmen karşıtlığı da ekonomik nedenlerden ötürü giderek artmaktaydı.

Bu iki tarihi gelişmeyle tetiklenen ve Cameron'ın 23 Ocak 2013'te deklare ettiği ve 23 Haziran 2016'de neticelenen Brexit referandumu sonunda "ayrılma" cephesinin temel argümanları da önemli bir rol oynadı. İngiltere AB bütçesine 2015 yılında 17.8 milyar £ net

36. Hall, P. "The Roots of Brexit: 1992, 2004 and the European Union Expansion" *Foreign Affairs* June 28, 2016 <https://www.foreignaffairs.com/articles/united-kingdom/2016-06-28/roots-brexite> (Erişim Tarihi 28 Şubat 2017).

37. Bkz. Office for National Statistics *Migration Statistics Quarterly Report: February 2016* <https://www.ons.gov.uk/search?q=immigrants&sortBy=relevance&filter=bulletin&q=immigrants&size=10> (Erişim Tarihi 24 Şubat 2017)

katkı yapmıştı ve fakat örneğin bu miktarda sadece 4.4 milyar£ AB İngiltere'ye tarım ve diğer programlar kapsamında katkıda bulunmuştu. AB üyeliğinden ayrılırsa İngiltere bu büyüklükteki kaynakları başka ulusal önceliklere aktarabilirdi. Eğitim ve AR&GE harcamalarında da orantısızlık konusunda rahatsızlık dile getiriliyordu. Örneğin İngiltere'nin toplam AR&GE harcamalarının sadece yüzde 3'ü AB tarafından fonlanıyordu. AB üyelik katkı payı ödemekte kurtulursa İngiltere daha fazla AR&GE ve eğitime aktaracağı fona kavuşacaktı. AB'nin çevre düzenlemeleri de aynı zamanda finansal kaynakların gereksiz olarak aktarıldığı bir masraf kalemiydi. Ortak Tarım Politikası, Balıkçılık Politikası gibi konular da AB regülasyonlarının ulusal çıkarları geri planda bırakılmasına neden oluyor ve ayrıca İngiltere için çok maliyetliydi. Öte yandan İngiltere ticari çıkarlarını AB düzenlemelerini kısıtlayıcılığı nedeniyle üçüncü ortaklarla düzenleyemiyordu. Hükümetin hedefi 100.000in altına çekmek olmasına rağmen her yıl ortalama 300.000 göçmen İngiltere'ye giriyordu ve İngiltere AB üyesi olması sebebiyle ülkeye AB içi ve dışından gelen göçmenlere karşı ulusal kotalar koyamıyordu. Bu sorunun güvenlik boyutuna bakıldığında sınırlarını kontrol edemeyen İngiltere'ye bu vesileyle teröristler de gelebiliyor ve AB üyeliğinin bağlayıcılığı nedeniyle İngiltere teröristleri deport dahi edemiyordu. Göçmen sorununun ekonomik boyutu da seçmenleri rahatsız ediyordu. AB'deki işsizlik oranı nereyse İngiltere'nin iki katıydı, eğer göçmen sorunu ulusal çıkarlar gözünde tutularak çözülmesi başarılabilirse daha az göçmen geleceği için ücretler de artabilirdi. Tüm bu eleştirilerle inşa edilen "ayrılma" kampanyası etkili oldu ve İngilizlerin yüzde 52'si Brexit yönünde oy verdiler.

AB'den "ayrılma" kampanyası Muhafazakâr siyasi elit tarafından ekonomik bağımsızlık sloganıyla başlatıldığında ekonomik elitin desteğini almakta zorlanmıştı, kampanyaya verilen destek ise daha fazla iş, daha yüksek maaş ve daha iyi kamu hizmetleri beklentisi olan hem Muhafazakâr hem İşçi Partisi destekçilerinden gelmişti. Fakat referandum sonrası için yapılan analizler kısa vadede yatırım

ve büyümenin yavaşlayacağını, uzun vadede ise beklenenin aksine göçmen sayısının zaten hâlihazırda göçmenlerin yaklaşık üçte ikisinin sürekli oturum ve çalışma izinlerine sahip olduklarından ötürü dramatik olarak azalmayacağından dolayı Brexit yanlılarının etkin ve hızlı istihdam beklentilerinin gerçekleşmesinin güçlüğüne dile getirmektedirler. AB bütçesine yapılan ödemelerden elde edilmesi planlanan karlılığın ise öngörülenin sadece üçte biri kadar bir katkı sağlayacağı öngörülüyor.

Basit çoğunlukla alınan Brexit kararı sonrasında Başbakan Cameron'ın istifası Brexit sonrası dönemin de sorunlu başlamasının önüne geçemedi. Teresa May hükümeti devraldığı günden bu yana önünde çok katmanlı bir sorunlar silsilesi durmakta. Birleşik Krallığın üniter devlet yapısı ile ilgili kaygılar ve ayrılıkları gündeme getirecek sorunlar (örneğin, yüzde 62 oranında AB'de kalma tercihini ortaya koyan İskoçya'nın yüzde 55 oranında "kalalım" diyen Kuzey İrlanda'nın Brexit sonrası bağımsızlık tartışmalarını gündeme getirmeleri), İngiltere'nin bölünme tartışmaları, Londra şehrinin mikropolitik ve ekonomik durumunun ne olacağı, İngiltere'nin istihdam politikalarının kimin lehine düzenleneceği (sermayedar açısından maliyetli, emek gücü açısından fırsat olarak kabul edilen AB istihdam regülasyonlarının terk edilmesine dair sorunlar) bu temel sorunların sadece ana başlıkları. AB boyutuna bakıldığında nasıl bir dezentegrasyon süreci işleyeceği, 50. Madde'nin nasıl yürürlüğe konulacağı ve - yadsınamaz bir gerçek olan - İngiltere içinde ayrılık kararına her geçen gün daha da artan muhalif kesimin nasıl rahatlatılacağı konuları May hükümetinin karşısındaki diğer bir grup meydan okumalar arasında üst sıralarda yer almaktadır. Öte yandan, Teresa May'in önündeki bu yüksek tansiyonlu süreci nasıl yöneteceği ve bu süreçteki destekçilerinin kimler olacağı da diğer sorular arasında beklemektedir.

"Yumuşak Brexit süreci" olarak tercih edilen geçiş sürecinin temel yapı taşları May'in bazı başlıklarda esneklikler göstermesine bağlı. Örneğin, göçmenler ile ilgili kotalarda esneklik ve özellikle öğren-

ci ve AB içi göçmenlerle ilgil belli imtiyazların verilmesi gerekli. “Yumuşak Brexit sürecinin” diğer önemli yapı taşı Tek Pazar’dan çıkış sürecindeki esnekliklerdir. Teresa May Lancaster House’da yaptığı (17 Ocak 2017) konuşmasında tercih ettiği çıkış stratejisinin düzenli ve yumuşak bir strateji olacağını ifade etse de May’ın izleyeceği yol yumuşak ya da sert Brexit süreci doğrultusunda olacaksa da Brexit’in üyelikten daha maliyetli bir sonuç doğurmayaacağı konusunda teminat verilmesi gerekmektedir. May’ın 17 Ocak 2017’deki konuşmasına başlarken sarfettiği yüreklendirici sözleri “İngiliz halkı ülkemiz için daha aydınlık bir geleceğe yön verme ve tüm dünyayı kucaklamak için Avrupa Birliği’nden ayrılma kararı vermiştir” bir uyarı niteliği de taşımaktadır satır arasında “ve bunu yaparken bu yolun zaman zaman belirsizlikler dolu olacağını da bilmekteydiler.”³⁸ Eski Başbakan Tony Blair’in 17 Şubat 2017 tarihli konuşması bir yandan May ve Brexit destekçileri açısından bir uyarı olarak kabul edilebilirken öte yandan Blair başbakanlığı süresince pompaladığı “Avrupa’nın kalbinde bir İngiltere” mesajını da tekrar hatırlatmıştır “Bizim ihtiyacımız olan Avrupa’yla güçlü bağlardır. Eğer hükümetimiz gerçekten ülkemizin çıkarlarını gözeterek uzlaşma yolu seçerse, bu uzlaşma İngiltere’nin kendini yeniden reforme eden bir Avrupa içinde kalması doğrultusunda olması gerekir”.³⁹

Sonuç Yerine

İngiltere’nin bir önceki AT referandumu 1975’te yapıldığında seçmenlerin üçte ikisi kalmak yönünde tercih belirttiklerinde Başbakan Wilson ayrılma kararı çıkması durumunda ülkeyi kimin ve hangi yöne doğru yöneteceği endişesi nedeniyle kendisinin kalma

38. Teresa May’ın Lancaster House’da yaptığı 17 Ocak 2017 tarihli konuşmasının tam metni için bkz. <http://www.telegraph.co.uk/news/2017/01/17/theresa-mays-brexite-speech-full/> (erişim tarihi 1 Mart 2017).

39. Tony Blair’in 17 Şubat 2017 tarihli Brexit konuşmasının tam metni için bkz. <http://www.telegraph.co.uk/news/2017/02/17/will-say-leaving-inevitable-isnt-tony-blair-brexite-speech-full/> (Erişim tarihi 18 Şubat 2017).

yönünde oy kullandığını ifade etmişti. Brexit referandumunu sonrası endişeler de aynı minvalde olması May hükümeti açısından önemli bir engel teşkil etmektedir. Hall'un işaret ettiği gibi "Lambadaki populist cin çıktıktan sonra tekrar içeri girmesi oldukça zor" mu olacak⁴⁰ yoksa Blair'in 17 Şubat konuşmasında "Ayrılıma'nın önüne geçilemez diyorlar, ama geçilebilir. Bizim misyonumuz onları buna yapmaya ikna etmek" sözleriyle hatırlattığı gibi süreç geri döndürülebilir bir sürece dönüşebilecek mi?

40. Hall (2016).